

OSMAN ÖZTÜRK, MECELLE, стр. XIII, 431, Истанбул 1973.

У овом делу писац расправља о Мецели, Турском грађанском законнику, чији су прописи постепено усвајани и објављивани од 1869—1876. године. То је значајна историјско-правна студија у којој се исцрпно излаже како је обављена кодификација овог Законика. То његово дело има извесни значај и за нашу правну историју, јер је Мецела важила као грађански законик у Босни и Херцеговини све до 1946. године.

У Турској су тада постојала два мишљења по питању кодификације грађанског права. Једни су заступали гледиште да би најзгодније било усвојити француски Грађански законик са мањим изменама, а други су стајали на гледишту да треба сачинити законик који би се ослањао на шеријатско право и правне обичаје.

Ово последње гледиште је преовладало. Најватренији његов поборник био је Ахмед Џевдет-паша, чувени политичар и правник тадање Турске. Он је убедљиво истицао да законик који би се темељио на шеријатском праву и правним обичајима боље би одговарао правној свести и друштвеним условима турског становништва, него страни законик ма колико он напредан био.

Под његовим руководством образован је 1868. године Законодавни одбор за Мецелу »Mecelle semiyeti« са задатком да начини нацрт грађанског законика. У том Одбору налазили су се најугледнији правници тадање Турске.

Посао овог Одбора био је доста сложен. Ваљало је претходно решити два питања: 1. о садржини законика и 2. о начину кодификације.

Што се тиче садржине стало се на становиште да грађански законик треба да садржи прописе о имовинском праву, да се њиме уреде тражбени и стварноправни односи. Да ту, дакле, не улази ни породично-правни ни наследноправни односи, јер они чине засебну целину и треба да буду предмет посебног законика ⁽¹⁾.

Та замисао није доследно спроведена. Редактори су у Мецелу (чл. 957—1002) унели прописе о ограничењу пословне способности, као и прописе о суду и грађанском поступку о томе како се заштићују права и обавезе које настају вршењем имовинскоправних послова (чл. 1676—1851).

И у начину кодификације Законодавни одбор поступио је на својствен начин. Тако у уводу Законика наведена су општа правна начела Kavaidi kulliyue), њих 99 на броју. Та општа начела, како се вели у чл. 1, допринеће да се лакше упамте и боље разумеју посебни правни прописи ⁽²⁾.

---

(1) Валтазар Божић се врло похвално изражава о Мецели и вели „да је то веома оригиналан и значајан законик“. О положају породице и наследства у правном систему, Београд 1893, стр. 27. у примедби.

(2) Видан Благојевић: Кратка паралела између уводног дела Мецеле и завршног дела Божићјевог Црногорског имовинског законика, Архив, Београд 1938, XXXII (LIII), 1 и 2, 81—86.

После тога, приступило се уобличавању прописа о појединим питањима из горенаведених правних области. Но, и ту ваља подвући и нагласити једну посебност у начину редиговања законских текстова. Тако се за сваку уставову најпре наводе правни називи (istilahlar) и објашњава њихов смисао, па се тек онда прелази на њено уређивање. При томе се често наводе примери, поступа се казуистички. И тај начин, иако се тиме отежава законски текст, има своју сврху и добру страну, јер доприноси правилном и бољем разумевању ствари. Примери посебно служе неуким људима да би лакше докучили смисао појединих прописа. Закон се не пише само уз учене правнике, него и за неуке људе, па према томе и њима треба путем примера олакшати разумевање законика.

Овом приликом ваља истаћи нека решења Мецеле која се не налазе у грађанским законима XIX века, или која знатно одударају од усвојених решења грађанског законодавства тога времена. То је посебно потребно учинити, с обзиром на грађанско право старе Југославије. На тај начин ће се добити јаснија слика о основним поставкама Мецеле и њеним особеностима.

Мецела даје велику важност народним правним обичајима (адет). Они служе у првом реду као средство за попуњавање правних празнина, а затим као начин за тумачење воље странака уколико ствар није изрично уговором предвиђена (чл. 36—38 и чл. 41—44). Тако се у чл. 35 прописује: „Обичај има моћ закона”.

2. Мецела исцрпно уређује право прече куповине (şuf'a, чл. 1008—1044), и признаје шири круг овлашћеника него Српски грађански законик. По Мецели право прече куповине припада и непосредним суседима, чл. 1008, где се вели „трећи основ је да се буде непосредни сусед предмета купопродаје”. То право било је признато непосредним суседима у § 670 Српског грађанског законика из 1844.; па је укинута изменама и допунама од 14. V 1947. године.

3. Мецела расправља о праву водопоја и натапања (чл. 1262—1269 и чл. 1321—1328). Ту постоји извесна сличност са Општим имовинским закоником за Црну Гору⁽³⁾.

4. Мецела не усваја начело »superficies solo cedit«. Према томе једно лице може бити власник земљишта а друго власник грађевина и насада које се на њему налазе. Исто тако дозвољава се дељење грађевина по спратовима, тако да једно лице може бити власник првог, а друго лице другог спрата, (чл. 1315 и сл.).

5. Мецела не познаје одржај (узупацију) него само застарелост тужбе (чл. 1660—1675).

6. Мецела путем наизменичног уживања уређује питање коришћења сусвојине и заједничке својине (muhāye, чл. 1174—1191).

7. Мецела усваја уставову подлога непокретних ствари (bej bi'l vefā). Дужник путем уговора о куповини и продаји преноси своју некретнину у својину свога повериоца, с тим што задржава право да ту некретнину откупи у одређеном року (чл. 32. и чл. 118 и чл. 396—403).

8. Мецела познаје две врсте оставе: аменет, нарочита остава где се од чувара тражи изузетна брижљивост, и ведија, обична остава. (чл. 768—803). Слично поступа и Општи имовински законик.

9. Мецела не признаје пуноважност располагања од смртној болести, уколико би тај болесник умро у току године дана од како је болест наступила. Претпоставља се да то болесник чини у намери да оштети своје повериоце и наследнике. (чл. 393—395. и чл. 1595).

10. Малоетник одговара својом имовином за штету коју би учинио деликтним радњама прописује чл. 960. Мецеле.

11. Велико оштећење (gabni fahiş laesio enormis) наступа ако се купац превари код робе за двадесети део вредности, код животиње за

(3) Мехмед Беговић, Сличности између Мецеле и Општег имовинског законика за Црну Гору, Прилози за оријенталну филологију и историју југословенских народа под турском владавином, Сарајево 1955, V, 33—42.

десети део вредности, а код некретнина за пети део вредности (чл. 165 Мецеле).

12. Мецела поставља начело да куповина не прекида закуп (чл. 590). Ту постоји осетна разлика између Мецеле и Аустријског грађанског законика који у чл. 1120. прописује да отуђењем ствари престаје закуп. На ту разлику указивало се често у правним списима у Босни и Херцеговини.

13. Мецела усваја доказ сведоцима као главно доказно средство без обзира на вредност спора и дозвољава доказ путем заклетве. (чл. 1684—1753).

14. Право треба вршити на поштен начин (bi'l ma'ruf). Према томе биће одговоран онај који своје право врши у намери да другом штету причини. Отварање прозора у намери да се гледа у туђе двориште, чл. 1202, Мецеле, може послужити као пример за ту ствар.

У Турској се током времена увидело да извесни прописи Мецеле не одговарају више друштвеним условима, па је одлучено да се ту обаве измене и допуне. Године 1916. образована је прва комисија којој је поверен овај задатак, а 1923. године образована је друга комисија са истим задатком. Међутим, после победе турске револуције дошло је до проглашења републике и одвајања вере и државе. Тако је 1926. године одлучено да се усвоји Швајцарски Грађански законик као Грађански законик Турске републике. Тада је Мецела престала да важи као законик у овој земљи. Но и после тога она је остала у примени извесно време у оним деловима турског царства који су се одатле издвојили по завршетку првог светског рата (Сирија, Либан, Ирак). Међутим, она се одржала на снази у Јордану све до дана данашњег.

Овај Законик био је у примени до 1912. године у оним нашим крајевима које је ослободила и присајединила Србија и Црна Гора после балканских ратова (4). Мецела је, међутим, званично остала на снази у Босни и Херцеговини све до 1946. године. Ту су се заиста у пракси примењивали многи њени прописи, на пример они који се односе на право прече куповине, на застарелост, на наизменично уживање сусвојине и заједничке имовине.

Аустро-угарска влада донела је одмах по окупацији Босне и Херцеговине одлуку да се Мецела преведе на немачки и српско-хрватски језик. Делмични немачки превод објављен је у *Sammlung der Justiznormen für Bosnien und Herzegovina*, Bd. II, Wien, 1881.

Српско-хрватски превод сачињен је 1890. године за потребе судова у Босни и Херцеговини и објављен је у литографисаном издању. Доцније је Мецела у целости преведена и објављена у две свеске у едицији „Босанско-херцеговачки закони“, Сарајево 1906.

Дело Османа Озтурка пружа значајне податке о раду на кодификацији Мецеле, о њеним начелима и поставкама. Ту се налази и пун текст овог Законика, 1851 чланова на брои. То његово дело може корисно послужити онима који буду проучавали правну историју наших народа за време турске владавине.

Др Мехмед Беговић

Karl Peters: FEHLERQUELLEN IM STRAFPROZESS. EINE UNTERSUCHUNG DER WIEDERAUFNAHMEVERFAHREN IN DER BUNDESREPUBLIK DEUTSCHLAND. 3. Band — Wiederaufnahmerecht. S. XXI, 203. C. F. Müller Juristischer Verlag, Karlsruhe, 1974.

Дело проф. К. Петерса „Извори грешака у кривичном поступку” већ је оцењено у научној и стручној литератури као изванредни прилог теорији и пракси кривичног поступка. Два тома овог дела приказана су

(4) А. Поп-Христић, Мецела, Архив, Београд 1911, XI, 282 и сл.